

Juryberaad Van Woudenberg Dissertatieprijs 2020 – 16 maart 2020 - skypevergadering

Aanwezig: Tamara van Kessel, Arno Witte en Maarten van Deventer

Afwezig met bericht en bijdrage aan juryverslag: Bernard Stolte

The Friends of the KNIR Foundation has received six submissions for the Van Woudenberg Thesis Award 2020. The jury thinks highly of all six doctoral theses, which are very different in subject — this made choosing nominees and a winner difficult. The jury has assessed the theses and the seminar proposals.

1. Anita Casarotto, *Spatial Patterns in Landscape Archaeology: A GIS Procedure to Study Settlement Organization in Early Roman Colonial Territories*

The jury greatly admires the author's choice of subject matter: methodology rather than a traditional archaeological subject. This is a tough subject even for archaeologists. The questions raised in this thesis are of great importance in view of the present state of affairs in landscape archaeology. Degradation and erosion now make it necessary to answer the questions raised regarding the representativity of survey archaeology.

The harmful effect that intensifying agriculture and urbanisation as well as geomorphological processes such as erosion and deposition have on archaeological sources is increasing exponentially. These problems are causing archaeological remains to disappear at an alarming rate. Thanks to landscape archaeology and especially survey archaeology, much prospecting has been done over the last fifty years, enabling researchers to formulate well-founded hypotheses regarding landscape uses of the past. But how to deal with all those different results from surveys that were all conducted with slightly varying parameters? Moreover, due to soil degradation at archaeological sites old survey results can no longer be checked in many cases. Casarotto's thesis offers a solution to this irreversible problem: she shows how the data collected in big surveys of the past can be compared, taking into account methodological variations and correcting for possible poor detection due to soil disturbance by means of so-called source visibility maps.

The innovative method is tested by means of a specific case: data from various surveys are used to revise existing ideas on the way the Romans colonised the Italic Peninsula during the Roman Republic before the Second Punic War (before 218–201 BC). The existing view is that colonisation occurred in a way that disrupted the inhabitants' way of life, with colonists' farms at regular intervals around fortified urban centres. Critical comparison and revision of survey data points in the opposite direction: it was more likely a pattern with more sparsely distributed, clustered settlements that wisely took into account the existing land use. To this end Casarotto has used deductive research starting from archaeological theories on settlement patterns as well as inductive research based on the survey data, GIS data and statistical models, honing both these research methods by their interaction.

This is a highly structured thesis based on a collection of scientific papers, lucidly written, with data that have been researched most systematically; both its methodological innovation and its contribution to a revision of the history of Roman colonisation clearly demonstrate its scientific value.

Compared to the other submissions it reminds one of the kind of collaboration that is the norm in the sciences: it builds on previous work by Tessa Stek and Jeremia Pelgrom. The *status quaestionis* has been described all too succinctly in places.

The seminar proposal could have done with some more elaboration. It is unclear how the input of the various intended speakers will lead to a stimulating discussion on the future of survey data from Italy. On the other hand it is clear that the proposed seminar will be a gathering of international experts addressing an undeniably urgent question regarding the conservation of (digital) scientific data. This will be valued in the international archaeological community in Rome and outside.

2. Arthur Crucq - *Abstract patterns and representation: the re-cognition of geometric ornament (Universiteit Leiden 2017)*

Het proefschrift van Crucq gaat over abstracte patronen in de kunstgeschiedenis: regelmatige en repetitieve sequenties van elementen langs een of meerdere assen. Crucq beargumenteert dat wezenlijke kennissystemen die het maken en herkennen van patronen

universeel bij de mens aanwezig is; dat betekenis geven aan abstracte patronen bij dat wezenlijke cognitieve vermogen van de mens hoort en patronen dus gemakkelijk iets representeren; en dat als gevolg hiervan hoe patronen in ornamentatie worden gebruikt ten dele niet universeel maar cultureel bepaald wordt, afhankelijk van het gebruik dat ervan gemaakt wordt in die culturele context. Juist het inherent betekenisdragende aspect van abstracte patronen heeft geleid tot culturele specificiteit, in wisselwerking met de diverse fysieke omstandigheden van de mens. Hiermee draagt het onderzoek van Crucq bij aan de bevindingen van een breder NWO-project dat moest verklaren hoe universele cognitieve vermogens hand in hand gaan met culturele diversiteit. Ter onderbouwing is onder meer gebruik gemaakt van Leon Battista Alberti's (1404–1472) verhandeling *De pictura* (Westers perspectief zijnde de interpretatie van een opeenvolging van punten, en daarmee lijn en vandaar een geometrische configuratie die ruimte representeert) en van het gedachtegoed over patronen en weeftechnieken van de Duitse kunsthistoricus en architect Gottfried Semper (1803–1879). Het onderzoek als geheel is niet direct aan Italiëstudies gerelateerd: alleen de analyse van Alberti's observaties en de verwijzingen naar Romeinse mozaïekmakers zouden als bijdrage aan de kennis over Italië kunnen worden beschouwd. Er wordt stapsgewijze veel uiteengezet over de werking en perceptie van abstracte patronen.

Het gaat hier om een theoretische verhandeling gebaseerd op bestaande academische literatuur, die op interdisciplinaire wijze studies vanuit neurowetenschappen, psychologie en kunstgeschiedenis met elkaar vervaagt. Er worden geen nieuwe feiten aan het licht te gebracht en ook niet op basis van het bekende in het oog springende verrassende visies gepresenteerd, noch concrete implicaties voor vervolgonderzoek. Althans, niet voor zover een niet-specialist kan beoordelen.

De voorgestelde workshop maakt duidelijker wat de kunsthistorische implicaties van het gedane onderzoek zijn en gaat evident in op een Italiaans onderwerp: de cosmatenvloeren in Rome. De beoogde sprekers kunnen potentieel een rijke combinatie van perspectieven bij elkaar brengen. Het doel dat voor ogen is gesteld, blijft echter enigszins vaag ("een nieuwe methode ontwikkelen die recht doet aan de complexiteit van de culturele context waarin geometrische patronen in de ornamentkunst gestalte krijgen, maar waarmee tevens kan worden onderzocht hoe die culturele context samenhangt met universele ontwerpprincipes die mogelijk voortkomen uit gedeelde cognitieve competenties.")

3. Gaila Jehoel - *Het culturele netwerk van Jan van Scorel: schilder, kanunnik, ondernemer en kosmopoliet.*

'Van Scorel' laat zien hoeveel te winnen valt uit een historisch-sociologisch onderzoek van de fysieke en intellectuele omgeving van een kunstenaar. Opdrachten voor een kunstenaar vallen natuurlijk niet uit de lucht, en dat blijkt ook hier. Met andere woorden, met dit type onderzoek kan geëxpliciteerd worden waar ze dan wel vandaan kwamen en een context gegeven worden aan een individueel kunstwerk. Jehoel werkt dit perspectief uit door in alle fases van de biografie c.q. carrière van Van Scorel onderzoek te doen naar de sociaalmaatschappelijke context waarin de kunstenaar verkeerde, en welke netwerken daaruit voortvloeiden. Doel is te onderzoeken op welke manier deze netwerken op elkaar aansloten en hoe dit uitwerkte op de patronage van de kunstenaar in de Nederlanden en in Italië. Door de focus te leggen op deze netwerken beoogt het proefschrift de verklaring voor Van Scorels succes niet alleen via de kwaliteit en specifieke (Italiaans geïnspireerde) stijl van zijn werk te verklaren, maar juist door de vele opdrachten die de kunstenaar wist te verkrijgen via de overlappende functies en dito netwerken die hij in zijn leven zou opbouwen.

Met dit proefschrift biedt Jehoel uitzicht op hoe sociaalhistorisch onderzoek een zinvolle aanvulling en correctie kan vormen op bestaande kunsthistorische methodes. Met name voor het onderzoek naar de relatie Italië-Nederland is het proefschrift relevant door de artistieke uitwisseling te relateren aan kerkelijke, bestuurlijke en financiële netwerken. Het risico van deze aanpak, namelijk dat elke relatie *in extenso* onderzocht wordt, ligt hier ook enigszins op de loer; het volgen van alle mogelijke connecties van Van Scorel laat regelmatig het hoofdonderwerp van het proefschrift naar de achtergrond verdwijnen. De auteur lijkt hier alle gevonden informatie te willen gebruiken, maar daarbij de lijn van de argumentatie uit het oog te verliezen. Bovendien is het proefschrift niet bijzonder vernieuwend in de zin dat deze aanpak al is toegepast op andere voorbeelden, en de interactie tussen verschillende netwerken in de Romeinse situatie teruggaat op klassieke onderzoeken zoals

die van Hoogewerff, Schulte en anderen. Het is daarmee een gedegen studie met relevante uitkomsten, die zich niet direct vertalen in een nieuw perspectief voor de Italiëstudies.

De opzet van de workshop overtuigt de jury, ondanks een potentieel interessant excursieprogramma, niet geheel. Wie is de doelgroep en waar draagt een bezoek aan locaties van Nederlandse aanwezigheid in Rome precies aan bij? Ter stimulering van het wetenschappelijk discours had de jury graag meer ruimte gezien voor het uitwisselen en toetsen van theses en gedachten over Nederlanders en hun netwerken in Rome in het algemeen, al dan niet aan de hand van een specifieke casus.

4. Gloria Moorman - *Italy from the Armchair: The Publication of Town Atlases from the Sixteenth-Century City Book to Joan Blaeu's Theatrum Italiae (1663-1682)*

In haar proefschrift neemt Gloria Moorman de lezer mee in de productie, distributie en consumptie van vroegmoderne stedenatlassen en in het bijzonder van het *Theatrum civitatum et admirandorum Italiae (1663-1682)*: een stedenatlas die bestond uit tekstuele informatie, gravures van steden en hun monumenten, en kaarten. Alhoewel minder bekend dan Blaeu's cosmografische Atlas major en als serie onvoltooid gebleven, functioneert het chorografische werk *Theatrum Italiae* door Moormans veelzijdige bestudering ervan als een prisma die inzicht geeft in de vele componenten van het fenomeen: het culturele ondernemerschap, patronagesystemen en culturele consumptie en distinctie rondom dergelijke uitgaves in de zestiende en zeventiende eeuw. Zij traceert de oorsprong en ontwikkeling van stedenatlassen; hoe de variabele vorm van de stedenatlas het bij uitstek geschikt maakte voor aanpassing aan de wensen van de uitgever én van de afnemer; en hoe de boekdrukkunst een productieproces mogelijk maakte die almaar kritischer omging met kennis, met sterkere gerichtheid op correctie, aanvulling en uitwisseling van kennis. Moorman zet de strategieën uiteen die Joan Blaeu toepaste bij het verzamelen van de benodigde informatie voor dergelijke publicaties, waarbij hij inspeelde op rivaliteiten tussen de verschillende hoven op het Italiaanse schiereiland. Informanten en stedelijke autoriteiten zetten geregeld bestaande lokale boekprojecten opzij om voorrang te geven aan deze prestigieuze publicatie. Ze onderstreept de receptie op het Italiaanse schiereiland zelf door te kijken naar de opname van Italiaanse steden en bezittingen in deze atlas, hetgeen prestige

met zich meebracht voor deze plaatsen. Door de geschiedenis van exemplaren te traceren in verschillende topografische gebieden daarbij een eerste volledig overzicht makend van de verspreiding van exemplaren van dit boek, benadrukt ze nogmaals hoe dergelijke boeken de vervlechting van cultuur en politiek belichamen

Informatie vergaard uit correspondentie die in Italië bewaard is, gaf Moorman bovendien de mogelijkheid leemtes in kennis over de firma Blaeu te vullen die te maken hebben met de brand die in 1672 een deel van het bedrijfsarchief vernietigde. Uit de epiloog blijkt de bredere ambitie van Moorman om met dit onderwerp licht te werpen op de culturele uitwisseling en persoonlijke relaties die de Lage Landen met Italië verbonden.

Met dit proefschrift biedt Moorman een zeer gedegen en helder uitgewerkte contextualisering van het *Theatrum Italiae* die een vernieuwende cultuurhistorische verbreding introduceert van een bekend boekhistorisch object. De compositie van dit proefschrift is ingenieus. Er is op voorbeeldige wijze gebruik gemaakt van een grote hoeveelheid literatuur, met verwijzingen naar recente inzichten, en waar nodig op nauwkeurige wijze onderzoek naar primaire bronnen gedaan. De combinatie van boekgeschiedenis met historische cartografie en kunstgeschiedenis kan geslaagd worden genoemd. Hoogstens blijft het accent op het beschrijvende en minder op het kritisch-analytische. Na lezing mist de lezer enigszins de problematisering van het beschrevene. De voorgestelde workshop is – hoe aantrekkelijk ook van opzet – qua thematiek niet heel verrassend. Hier ontbreekt bovendien duidelijk een erfgoedstudies perspectief.

5. Gerrie van Rooijen - *Godesses of Akragas, a study of terracotta votive figurines from Sicily.*

Dit lijvige proefschrift maakt duidelijk dat er veel werk en aandacht voor detail in is gaan zitten. Het catalogusgedeelte getuigt van gedegen werk. De jury heeft grote waardering voor de zorgvuldigheid waarmee deze omvangrijke klus is uitgevoerd. De fascinatie voor deze materiaalcategorie spreekt eruit. Desondanks mist de jury op meerdere momenten de beantwoording van de in de inleiding gestelde vragen. Vooral bij de beantwoording van vragen over betekenis, gebruik en iconografie schiet de onderzoeksmethode soms tekort. De

jury heeft het gevoel dat daar archeologische vondstcontext, de context van de gevonden mallen in relatie tot de votiefdepots en hun datering antwoorden hadden kunnen leveren die nu ontbreken. Het is nu onduidelijk waar de archeologische datering van de votiefbeeldjes op gedateerd is. Ook had in de introductie een hoofdstuk over wat votiefgaven eigenlijk zijn, niet mogen ontbreken

Het is een zorgvuldig en gestructureerd proefschrift, waarin de onderzoekster de lezer op gedetailleerde wijze meeneemt in haar onderzoek naar de Siciliaanse votiefgaven. Ze gaat daarbij verder dan enkel iconografie en kijkt vooral naar het productieproces. In dat streven laat ze echter wel een groot aantal vragen onbeantwoord.

Het voorstel voor de workshop had duidelijker mogen ingaan op de doelgroep van de workshop en de precieze rol van de sprekers in het geheel. De jury acht het plan niet zo gedetailleerd, en daardoor blijft de focus van de masterclass onduidelijk. Ook de beoogde locatie van de workshop op het KNIR komt niet naar voren.

6. Dina Titan, *The Origins of Instrumental Diminution in Renaissance Venice: Ganassi's Fontegara*

This thesis explores the interesting common ground between musicology and book history. The author has a convincing approach to the genesis of Silvestro Ganassi dal Fontego's *Opera intitulata*, which in its turn sheds light on practice and theory of ornamenting existing musical compositions in sixteenth-century Venice. Titan uses a broad range of sources and approaches—from book history and musicology to art history and literary theory—without losing focus. The jury is much impressed by the fact that such a study, at what appears to be a micro level (a single book), can convey so much about the intellectual approach to and performance of sixteenth-century music while also providing a broad perspective on sixteenth-century Venetian culture. It raises questions on music history as well as contemporary performance and context of sixteenth-century music.

Titan introduces the reader to the mystery of Ganassi's music treatise with its style that is almost impossible to perform: *Fontegara*, considered the first 'instrumental tutor' for recorder players. To teach the style of diminution, *Fontegara* contains elaborate technical instructions and examples of diminutions (types of melodic variation). Titan analyses the difficult text, weighs various existing interpretations with care, and investigates the

discrepancy she finds between the degree of difficulty in the technical instructions and that of the highly complicated variations. In doing so the author arrives at balanced conclusions that are entirely her own. By means of a critical reading of the existing literature and painstaking research of the sources, including visual clues that can be gleaned from pictures, Titan reconstructs the cultural context in which the *Suonatore del Doge* worked:

A new reading needs to emanate from the detailed study of *Fontegara* itself, of its own intrinsic stylistic parameters, within its own socio-cultural milieu. [...]

The present study opts to approach *Fontegara* from a philological and musicological perspective, also taking into account its literary, artistic and socio-cultural context.

(18)

This multi-faceted approach is highly successful. In a well-founded way Titan revises the supposed contemporary hierarchy between musical compositions and vocal compositions as well as between the performing artist and the composer. By making connections with poetry and visual art, and through a careful study of the use of the classical Greek and Roman texts available in the Republic of Venice thanks to the library donated by Cardinal Bessarion in 1468, Titan shows how *Fontegara* is part of a broader revision of musical principles and perhaps of the arts in general, inspired by examples from Antiquity.

Because Ganassi's diminutions are rarely performed any more in any repertoire, music history tends to forget what influence this style had on the development of music; this thesis is an invitation to rethink music history. As a whole the thesis is an elegantly and readably written testimony to research that has been conducted with commitment as well as a critical mind.

The proposed seminar mirrors the most important points made in the thesis. The connection between Ganassi's theoretical and intellectual background on the one hand and actual performance on the other is one of the central points of the thesis and therefore of the seminar. This means that the collaboration of performing musicians is a valuable addition — and a great occasion to revive the KNIR's musical activities. When Henk Schulte Nordholt (1965–1979) was director, his wife, Liesbeth Leclercq, played an important part in familiarising Italy with the Dutch Early Music movement, including performances by the likes

of Frans Brügger in Rome. The jury would be very pleased if the seminar participants were to include not only students of music and musicologists, but some book historians as well.

Nominees and winner

The jury has nominated the following three theses for the Van Woudenberg Thesis Award 2020:

Anita Casarotto, *Spatial Patterns in Landscape Archaeology: A GIS Procedure to Study Settlement Organization in Early Roman Colonial Territories*;

Gloria Moorman, *Italy from the Armchair: The Publication of Town Atlases from the Sixteenth-Century City Book to Joan Blaeu's Theatrum Italiae (1663–1682)*;

Dina Titan, *The Origins of Instrumental Diminution in Renaissance Venice: Ganassi's Fontegara*.

The jury found it difficult to choose from these three, since they are all innovative and high-quality theses. The final choice was determined by the fact that the thesis in question will also appeal to readers who are new to the subject; starting at the level of a single book, it goes on to provide a broad perspective on sixteenth-century culture in Venice. This study moreover deals with a subject that is rarely discussed either at the KNIR or in Italy studies.

The winner of the Van Woudenberg Thesis Award 2020 is **Dina Titan**.